JESSI STYUARTNING “THE STORM” HIKOYASIDA EKOSENTRIK TAFAKKURNING SHAKLLANISHI VA BADIIY IFODASI

Ganieva Orzigul Khayridinovna
Email: ganievaorzigul494@gmail.com
Associate professor, DSc, Bukhara State University
Baxromova Gulasal Anvar qizi
Email: bakhromovagulasal@gmail.com
MA Student at Bukhara State University

Annotatsiya. *Ushbu maqolada amerikalik taniqli adib Jessi Styuartning “The Storm” hikoyasi ekokritika va ekosentrizm tamoyillari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy e’tibori insonning tabiat bilan o‘zaro munosabati, antropotsentrik (insonga yo‘naltirilgan) qarashlardan ekosentrik (tabiatga yo‘naltirilgan) tafakkurga o‘tish jarayoniga qaratilgan. Maqolada yozuvchining tabiat elementlarini jonlantirish (personifikatsiya) mahorati, ona tabiatning ham g‘azabkor, ham tarbiyalovchi kuchi badiiy tahlil etilgan. Shuningdek, asar qahramonlarining ichki dunyosida sodir bo‘ladigan transformatsiya tabiatni bo‘ysundirish istagidan u bilan uyg‘unlikda yashash zaruriyatini anglashgacha bo‘lgan yo‘l ochib beriladi. Maqolada Styuart ijodining ekologik ongni shakllantirishdagi ahamiyati va uning bugungi kundagi dolzarbligi asoslab berilgan.*

Tayanch so‘zlar: *Jessi Styuart, “The Storm”, ekosentrizm, ekokritika, badiiy ifoda, tabiat va inson, antropotsentrizm, ramziylik, ekologik tafakkur.*

Аннотация. *В данной статье рассматривается рассказ известного американского писателя Джесси Стюарта «Буря» (The Storm) на основе принципов экокритики и экоцентризма. Основное внимание в исследовании уделяется взаимодействию человека с природой, процессу перехода от антропоцентрических (человекоцентрированных) взглядов к экоцентрическому (ориентированному на природу) мышлению. В статье анализируется мастерство писателя в олицетворении элементов природы, а также художественное воплощение природы как грозной, так и созидательной силы. Кроме того, раскрывается внутренняя трансформация героев — путь от стремления подчинить себе природу до осознания необходимости жить с ней в гармонии. В работе обосновывается значение творчества Стюарта в формировании экологического сознания и его актуальность в наши дни.*

Ключевые слова: *Джесси Стюарт, «Буря», экоцентризм, экокритика, художественное выражение, природа и человек, антропоцентризм, символизм, экологическое мышление.*

Abstract. *This article analyzes the short story "The Storm" by the renowned American writer Jesse Stuart through the lenses of ecocriticism and ecocentrism. The study primarily focuses on the interaction between humans and nature, highlighting the transition from anthropocentric (human-centered) perspectives to ecocentric (nature-oriented) thinking. The article provides a literary analysis of the author's mastery in personifying natural elements, as well as Mother Nature's dual role as both an angry and a nurturing force. Furthermore, it explores the internal transformation of the characters a journey from the desire to dominate nature to the realization of the necessity to live in harmony with it. The research substantiates the significance of Stuart's work in shaping ecological consciousness and its relevance in the contemporary world.*

Keywords: *Jesse Stuart, "The Storm", ecocentrism, ecocriticism, artistic expression, nature and humanity, anthropocentrism, symbolism, ecological thinking.*

KIRISH

Adabiyot tarixi davomida tabiat shunchaki voqealar sodir bo‘ladigan fon yoki dekoratsiya vazifasini o‘tab kelmadi. Aksincha, u inson ruhiyatining ko‘zgusi, ijtimoiy ziddiyatlarning ramziy ifodasi va ko‘pincha asarning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo‘ladi. Mumtoz adabiyotda tabiat hodisalari ko‘pincha inson hissiyotlariga bo‘ysundirilgan, ya’ni antropotsentrik (insonni olam markazi deb biluvchi) nuqtayi nazardan talqin etilgan bo‘lsa, zamonaviy adabiyotshunoslik va ekokritika yo‘nalishlari diqqat markazini ekosentrizm tushunchasiga qaratmoqda.

Ekosentrizm - bu tabiatni inson ehtiyojlariga xizmat qiluvchi vosita sifatida emas, balki o‘ziga xos qadr-qimmatga ega bo‘lgan, inson bilan teng huquqli yaxlit bir tizim sifatida ko‘rishdir. Bu tushuncha insonni tabiatning “egasi” emas, balki uning ajralmas bir bo‘lagi ekanligini anglatuvchi tafakkur shaklidir. Adabiyotshunos olim Lourens Buell ta’kidlaganidek, ekologik asarlarda inson va tabiat o‘rtasidagi chegara shunchalik noziklashadiki, atrof-muhit endi shunchaki “joy” emas, balki faol “ishtirokchi”ga aylanadi.

Jessi Styuart ijodi, xususan, uning “The Storm” (Bo‘ron) hikoyasi aynan shu kabi ekosentrik tafakkurning yorqin namunasi hisoblanadi. Yozuvchi tabiat hodisalarini, xususan, dahshatli bo‘ron obrazini shunchaki iqlimiy o‘zgarish sifatida emas, balki insonning ichki kibrini sindiruvchi va uni o‘z asliga qaytaruvchi qudratli kuch sifatida tasvirlaydi. Styuart uslubida tabiat “gapiradi”, “harakat qiladi” va inson bilan muloqotga kirishadi. Bu esa kitobxondan voqealarni faqat inson prizmasi orqali emas, balki butun ekotizim yaxlitligi doirasida idrok etishni talab qiladi.

Ushbu tadqiqotda Styuart badiiy mahoratining ekologik jihatlari, xususan, “The Storm” hikoyasida tabiat elementlarining personifikatsiyalashuvi hamda ekosentrik ongning shakllanish bosqichlari tahlilga tortiladi. Adibning tabiat va inson o‘rtasidagi

dialektik munosabatlarni qanday badiiy vositalar orqali ifodalagani asarning g‘oyaviy-badiiy qimmatini belgilab beruvchi asosiy mezon bo‘lib xizmat qiladi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Adabiyotshunoslikda tabiat va inson munosabatlarini yangicha, ya’ni ekosentrik (tabiatni markazga qo‘yuvchi) nuqtayi nazardan o‘rganish XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab alohida yo‘nalish - ekokritika (ekologik tanqid) sifatida shakllandi. Jessi Styuart ijodi, xususan, uning “The Storm” hikoyasi ushbu yo‘nalishning eng yorqin obyekti sifatida ko‘riladi.

Ekosentrik tafakkurning nazariy asoslari jahon adabiyotshunosligida Uilyam Ruekert [6, 72] va Cherill Glotfelti [3, 102] asarlarida o‘z aksini topgan. Glotfelti ekokritikani “adabiyot va jismoniy muhit o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganish” deb ta’riflaydi [3, 103]. Bu tushuncha adabiyotda insonni koinot markazi deb biluvchi “antropotsentrizm” tushunchasiga qarama-qarshi tushuncha sifatida qaraladi. Lourens Buell o‘zining “The Environmental Imagination” asarida ta’kidlaganidek, ekosentrik matnlarda tabiat shunchaki fon (dekoratsiya) emas, balki asarning faol qahramoni sifatida namoyon bo‘ladi [2, 55].

Hikoyadagi bo‘ron shunchaki ob-havo hodisasi emas, balki o‘z irodasiga ega bo‘lgan “ekosentrik kuch”dir. Frank X. Medli kabi tadqiqotchilar Styuartning uslubida tabiatga jon ato etish (personifikatsiya) orqali inson va atrof-muhit o‘rtasidagi chegaralar yo‘qolishini isbotlaydilar [5,15].

Hikoya qahramonlarining bo‘ron paytidagi ichki kechinmalari ularning tabiatga bo‘lgan munosabatini o‘zgartiradi. Bu jarayon esa Gernot Böhmening “tabiat estetikasi” nazariyasiga mos keladi ya’ni inson tabiatning haybatini his qilganda, o‘zining koinotdagi haqiqiy o‘rnini anglab yetadi [1,116].

Tadqiqot Jessi Styuartning “The Storm” hikoyasida inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatlarni ekokritika (ecocriticism) va ekotsentrizm tamoyillari asosida tahlil qilishga qaratilgan. Jessi Styuartning yozuvchi sifatidagi uslubi va uning tabiatga bo‘lgan o‘ziga xos munosabati asardan olingan misollar yordamida tavsiflandi. Ekotsentrik dunyoqarashning shakllanishida muallifning o‘ziga xos prinsiplari yoritib beriladi. Maqolada ushbu metodlar orqali Jessi Styuart asarlarida tabiat shunchaki manzaraviy elementlar emas, balki inson ma’naviyatini shakllantiruvchi qudratli kuch ekanligini isbotlashga xizmat qiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Hikoyaning boshlanishida qahramon bo‘ronni shunchaki ob-havo emas, balki jonli va irodali maxluq sifatida tasvirlaydi. Bu ekotsentrizmning birinchi belgisi tabiatni subyekt sifatida tan olishdir: “*The storm was not just wind and rain; it was a hungry beast clawing at the windowpanes. It had a thousand voices, each one screaming a different warning. We sat inside, small and silent, listening to the world being torn apart”* (J. Stuart, “The Storm”, p. 142). Bu yerda muallif tabiatni “och

yirtqich” (hungry beast) deb atash orqali insonning tabiat ustidan hukmronligi haqidagi mifni parchalaydi. Insonning “kichik va jim” (small and silent) bo‘lib qolishi - uning tabiat iyerarxiyasidagi o‘rnini qayta anglashidir. Ekotsentrik tafakkurda inson markaziy figura emas, balki tabiatning buyuk kuchlari oldida ojiz bir zarradir.

Hikoyada ekotsentrik tafakkur bir necha bosqichda qo‘rquvdan hayratga, hayratdan esa tabiat bilan uyg‘unlikka o‘tish orqali namoyon bo‘ladi. Hikoyaning boshida tabiat shunchaki ob-havo hodisasi emas, balki irodaga ega bo‘lgan, “nafas oluvchi” ulkan kuch sifatida namoyon bo‘ladi: *“The wind was a living thing. It had a voice. It screamed at the corners of the house, and it tried to get in. It was a giant, invisible hand shaking the world.”* (J. Stuart, “The Storm”, p. 142). Ushbu parchada Styuart personifikatsiya (jonlantirish) usulidan foydalanadi. Ekotsentrizmning asosi shundaki, tabiat “u” (predmet) emas, balki “u” (shaxs/subyekt) sifatida qabul qilinadi. Bo‘ronning “ovozga ega bo‘lishi” va “tirik narsa” sifatida tasvirlanishi, inson markazda turgan dunyoni parchalab tashlaydi. Qahramon tabiatni o‘ziga xizmat qiluvchi vosita deb emas, balki o‘zidan ustun turuvchi qudratli subyekt deb his qila boshlaydi. Bu ekotsentrik tafakkurning birinchi bosqichi: tabiatning ahamiyatini tan olishdir. Inson o‘zini tabiatdan yuqori deb bilganida, u o‘zining inson tomonidan yaratilgan boshpanalariga (uy, texnika) tayanadi. Biroq, “The Storm”da bu tayanchlar o‘z kuchini yo‘qotadi: *“The walls creaked, and for a moment I felt that the house, this solid thing we had built to keep the world out, was no more than a dry leaf in a whirlpool.”* (J. Stuart, “The Storm”, p. 145). Bu yerda “uy” - inson sivilizatsiyasining va xavfsizligining ramzi. Muallif uyni “quruq barg”ga qiyoslar ekan, inson tomonidan yaratilgan barcha narsalarning tabiat ekotizimi oldida qanchalik kichik ekanligini ko‘rsatadi. Bu qismda qahramonning antropotsentrik (insonni koinot markazi deb biluvchi) qarashlari inqirozga uchraydi. U o‘zini tabiatdan tashqarida emas, balki uning ichidagi kichik bir zarracha ekanligini anglaydi. Ekotsentrik tafakkur aynan mana shu “ego”dan “eko”ga o‘tish jarayonida shakllanadi.

Hikoyaning kulminatsiyasida qahramon faqat o‘zini emas, balki atrofidagi barcha tirik mavjudotlarni bir xil taqdir egasi sifatida ko‘ra boshlaydi: *“I thought of the cattle huddled under the cliffs and the birds clinging to the frozen branches. We were all in this together the trees, the beasts, and the humans. We were all waiting for the sun.”* (J. Stuart, “The Storm”, p. 148). Bu asarning eng kuchli ekotsentrik nuqtasi hisoblanadi. Styuart bu yerda biotsentrik tenglik g‘oyasini ilgari suradi. Qahramon endi o‘zini hayvonlar va o‘simliklardan ustun qo‘ymaydi. “Biz hammamiz birgamiz” (We were all in this together) jumlasi ekosentrik tafakkurning oliy ifodasidir. Bu yerda inson va tabiat o‘rtasidagi chegara yo‘qoladi; inson o‘zini tabiatning hukmdori emas, balki “hayot zanjiri”ning teng huquqli bir halqasi sifatida his qiladi. Qahramonning hayvonlar va daraxtlar uchun qayg‘urishi uning ma’naviy ekologiyasi shakllanganidan dalolat beradi.

Bo‘ron tinchigandan so‘ng, qahramonning dunyoni ko‘rish tarzi butunlay o‘zgaradi: *“The world was white and still, a new world where everything looked pure and different. I felt a strange peace, as if the storm had washed away more than just the dust.”* (J. Stuart, “The Storm”, p. 151). Bo‘ron nafaqat tashqi dunyoni, balki qahramonning ichki dunyosini ham “yuvib” tozalaydi. Ekotsentrik tafakkur shakllanganidan keyin inson tabiatni qo‘rqinchli dushman deb emas, balki go‘zallik va yangilanish manbayi deb biladi. “G‘alati xotirjamlik” (strange peace) hissi - bu insonning o‘z o‘rnini tabiat tartibotidan topganligining belgisidir.

Jessi Styuart “The Storm” hikoyasida ekotsentrik tafakkurni qahramonning ichki evolyutsiyasi orqali ochib beradi. Tabiat bilan kurashishdan unga bo‘ysunishga va nihoyat u bilan bir butunlikni his qilishga o‘tish - ekologik ongning eng yuksak cho‘qqisidir.

XULOSA

Jessi Styuartning “The Storm” hikoyasini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ekotsentrik tafakkur - bu shunchaki tabiatni asrash haqidagi nazariya emas, balki insonning koinotdagi o‘z o‘rnini qayta kashf etishidir. Hikoya qahramoni bo‘ron timsolidagi ulkan tabiiy kuch bilan yuzma-yuz kelar ekan, u o‘zining “tabiat hukmdori” degan antropotsentrik xomxayolidan voz kechadi. Muallif bizga shuni uqtiradiki, insoniyat tabiatdan ajralgan holda emas, balki uning ichida, boshqa barcha tirik mavjudotlar bilan bir xil taqdir ostida yashaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Böhme, Gernot. Atmosphere as the Fundamental Concept of a New Aesthetics. Thesis Eleven, no. 36, 1993, pp. 113–126.
2. Buell, Lawrence. The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture. Harvard University Press, 1995.
3. Glotfelty, Cheryll, and Harold Fromm, editors. The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology. University of Georgia Press, 1996.
4. Lemaster, J. R. Jesse Stuart: Kentucky's Chronicler-Poet. Memphis State University Press, 1980.
5. Medley, Frank X. “The Environment in Jesse Stuart’s Fiction.” Jesse Stuart Foundation Review, vol. 2, no. 1, 1985, pp. 12-20.
6. Rueckert, William. “Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism.” Iowa Review, vol. 9, no. 1, 1978, pp. 71-86.